

JAROMIT NAVRÁTIL—JOSEF DOMANYSZKIJ
A CSEHSZLOVÁK KOMMUNISTA PÁRT HARCA
A NÉPHADSEREGÉRT 1945—1948-BAN¹

Az 1945—1948 közötti évek Csehszlovákiában — akárcsak több népi demokratikus országban is —, a demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba, a népi demokratikus diktatúra megszilárdításától a proletárdiktatúra megteremtéséhez való békés átmenet időszaka volt.

Ezekben az években alakult ki a népi demokratikus hadsereg is. A szocialista típusú, csehszlovák néphadsereg fejlődésének erre az első szakaszára jellemző volt, hogy a hadsereg fejlődése jelentősen elmaradt az egész állami élet általános politikai átalakulása mögött. Ennek egyik fő oka a tisztikar burzsoá befolyásoltsága volt, mely a csehszlovák polgári pártok felszabadulás utáni sajátos helyzetéből táplálkozott. A hadsereg szocialista átalakítása teljes mértékben csupán az 1948-as februári fordulat után, a Csehszlovák Kommunista Párt 1949. évi IX. kongresszusának határozata alapján kezdődhetett meg.

A csehszlovák hadsereg fejlődésének 1945—1948-as évek közötti időszakáról készült J. Navrátil és J. Domanyszkij rendkívül érdekes, tudományos színvonalon megírt munkája.

A szerzők mélyrehatóan elemzik azokat a társadalmi, politikai viszonyokat, melyek között a kommunista párt a hatalomért, az új társadalmi rend megteremtéséért és ezzel egyidőben az új típusú hadsereg létrehozásáért folytatta harcát.

Erről a kérdésről Csehszlovákiában már több tanulmány jelent meg, de ez a munka az első monográfikus feldolgozás, amely a hadsereg belső fejlődési problémáit dialektikus összefüggésben tanulmányozza és az országnak erre az időszakra jellemző kül- és belpolitikai helyzetével összefüggésben dolgozza fel.

A könyv előszavában a szerzők munkájuk céljául igen sokrétű feladat elvégzését tűzték ki. E feladat tartalma a következő:

¹ Nase Vojszko katonai kiadó. Prága 1962. 185. o.

feltárni azokat a gyökereket, melyekből kifejlődött a mai csehszlovák néphadsereg, értékelni a kommunista pártnak a második világháború utáni honvédelmi politikáját, a párt tevékenységét a hadseregben és a hadseregért. Bebizonyítani, hogy a párt harca az új típusú hadseregért 1945 után, a münchen-előtti köztársaságban és a népi felszabadító harc időszakában folytatott katonapolitikájának szerves részét jelenti. A szerzők értékelni kívánták a hadsereg helyét és szerepét az 1948-as februári eseményekben is, annak a ténynek kihangsúlyozásával, hogy a személyi állomány túlnyomó többsége bátran *szembefordult* a reakciós erővel.

A szerzők a kitűzött feladatukat teljesítették. A munka szerkezetileg négy fő részből áll.

Az *első* részben a szerzők a CSKP-nak a kassai kormányprogram megvalósításáért folytatott tevékenységéről írnak. Mélyrehatóan értékelik az új antifasiszta hadsereg politikai arculatának kialakítására irányuló feladat végrehajtását.²

Az *első* rész fő kérdései a következők: a CSKP katonapolitikája a burzsoá köztársaság éveiben; a csehszlovák nép antifasiszta harcának jellege és eredményei a második világháborúban; a kassai kormányprogram — a népi demokratikus forradalom programja; az új csehszlovák hadsereg létrejöttének első éve a népi demokrácia körülményei között. Ez utóbbi problémakörön belül tárgyalják a szerzők az ország politikai és gazdasági helyzetét 1945-ben, a csehszlovák hadsereg építésének problémáit, a harcot a „politikamentesség” ellen, a kommunista párt vezető szerepének kérdését az új viszonyok között és a hadseregben végzett nevelőmunkával kapcsolatos politikai harcot. Értékelik a parancsnoki állomány demokratisálásáért folyó küzdelem első szakaszát, valamint a hadsereg helyzetét és a párt honvédelmi politikáját a választási kampány idején.

A könyv második része az 1946—1947-es évek kiéleződött politikai helyzetéről szól. A kérdés az, hogy kié legyen a hadsereg? A csehszlovák burzsoázia, amely az adott helyzetben egyetértett a kassai kormányprogrammal, az 1946-os választások után már nyílt sisakkal lép fel. Benes elnök és környezete leplezetlenül hangoztatja, hogy fő törekvése: a hadsereget az 1938 előtti burzsoá hadsereg mintájára megszervezni.³

A második részen belül a szerzők az alábbi problémakörrel

² Az új antifasiszta hadsereg az 1. Csehszlovák Hadsereg Katonai Tanácsa határozata alapján jött létre a felkelő csapatokból és a partizánegységekből.

³ Benes köztársasági elnök már 1945 októberében is kijelentette, hogy „az új hadseregnek a háború előtti hadsereg tradícióján kell alapulnia”.

foglalkoznak: a demokratikus forradalom továbbfejlesztésének feltételei; nemzetközi helyzet a második világháború után; a politikai ellenzék megerősödése a hadseregben; a cseh és a szlovák nemzeti front harmadik kormánya hadseregfejlesztési programjának értékelése; a kommunista párt politikai munkája a hadseregben az 1946-os választások idején; a hadsereg építésének néhány kérdése 1946—1947-es években; politikai eltolódás a hadsereg nevelői apparátusában; ideológiai harc a hadseregben és a vezetői állomány politikai arculatának alakulása az 1946—1947-es években.

A harmadik rész az 1948 februári eseményekkel és a hadsereg szerepével foglalkozik. Fő kérdései: a kommunista párt harca a hadsereg megnyeréséért 1948 elején; a hadsereg politikai ereje február elején; a csehszlovák hadsereg helytállása és feladata 1948 februárjának történelmi napjaiban.

A munka negyedik részében a szerzők a februári győzelem jelentőségét mutatják meg a csehszlovák néphadsereg további fejlődése és megszilárdulása szempontjából.

A februári győzelem eldöntötte a hatalom kérdését, megteremtette és biztosította a szocialista típusú hadsereg kialakításához szükséges objektív és szubjektív feltételeket.

A könyvben tárgyalt kérdések a csehszlovák néphadsereg fejlődése kezdeti szakaszának leglényegesebb problémáit ölelik fel. A szerzők nagy érdeme, hogy a marxista—leninista történelemszemlélet alapján értékelik a Csehszlovák Kommunista Párt honvédelmi politikáját és megtisztítják mindattól a szubjektív lerakódástól, amelyek gátolják a hadsereg fejlődése történetének tisztánlátását.

Mivel a könyv magyar fordításban egyelőre nem jelenik meg — hely hiányában — nem térek ki a könyv néhány olyan problémájára, melyet a szerzőknek mélyrehatóbban, differenciáltabban kellett volna elemezniök. Ilyen probléma például a hadsereg osztályszerkezete a burzsoá köztársaságban, a münchenelőtti köztársaság nemzetiségi politikája és ennek tükröződése a hadseregben; a politikai tisztii intézmény sokrétű tevékenysége a hadsereg életében stb. Helyes lett volna mélyebben elemezni azokat az okokat is, amelyek lehetetlenné tették, hogy a burzsoázia a hadseregét ellenforradalmi tevékenységhez felhasználja.

A csehszlovák burzsoázia értékelésével foglalkozó részhez egy kritikai megjegyzést kívánok tenni.

Egyoldalúnak tartom a csehszlovák burzsoázia demokratikus és fasiszta csoportra osztását. Az 1918-ban létrejött Csehszlovák köztársaságban a csehszlovák burzsoáziának sajátos

helyzete volt és ez a körülmény elősegítette sokrétűvé válását. Ezek között a hitleri megszállás idején igen bonyolult viszony, sőt, ellentét alakult ki, amit ilyen kategórikus csoportosítás nem fejezhet ki. A burzsoázia értékelésénél az olvasó a szerzőktől magyarázatot vár a burzsoázia nyugatbarát politikájának gyökereiről is. A cseh burzsoáziának ez a magatartása a második világháború után sem szűnt meg, dacára annak, hogy nyilvánvalóvá vált: a nyugati imperialisták — többek között éppen a cseh burzsoá felső rétegek legfőbb patrónusának tartott Anglia — Csehszlovákiát martalékul dobták a hitleri fasizmusnak. Ennek a nyugatbarát politikának történeti és logikai elemzése még érthetőbbé tette volna az 1945—1948 közötti cseh kapitalisták, sőt a kispolgári rétegek nagy részének politikai magatartását és felemás viszonyát a kassai program elfogadása idején, majd az 1946-os választást követő időszakban.

J. Navrátil és J. Domanyszkij monográfiája nagy jelentőségű munkának tekinthető politikailag és hadtörténelmileg egyaránt. A szocialista Csehszlovákia legújabb kori történelmének olyan időszakáról szól, amely történelmi sorsfordulót jelentett a baráti csehszlovák nép életében. Méltó és hiteles emléket állít annak a küzdelmes harcnak, amelyet a csehszlovák kommunisták vívtak a szocialista hadsereg megteremtéséért.

Godó Ágnes őrnagy